

BULGARIAN HISTORY IN THE HISTORY BOOKS IN ROMANIA AT THE LATE TWENTIETH AND EARLY TWENTY-FIRST CENTURY.

PETAR TERZIEV

TEACHER AT PROFESSIONAL SCHOOL OF INDUSTRIAL TECHNOLOGY, MANAGEMENT AND TOURISM IN PANAGYURISHTE

BULGARIA

TERZIEVPETR@GMAIL.COM

ABSTRACT: THE ARTICLE EXAMINES THE PRESENTATION OF BULGARIAN HISTORY IN MORE RECENT HISTORY BOOKS OF OUR NORTHERN NEIGHBOR. OUR ANALYSIS ALSO COVERS THE MAIN ISSUES OF THE ROMANIAN HISTORIOGRAPHY AS THE ORIGIN OF THE ROMANIAN PEOPLE, ITS PLACE AMONG THE OTHER BALKAN NATIONS AND ITS ETHNIC DEVELOPMENT. WE EXAMINE THE NAME "VLACHS" ROMANIAN INSIGHT "VLACH-BULGARIAN EMPIRE" OF ASENOVTSI AND GEOPOLITICAL CONCEPT OF "ROMANIAN SPACE." IN ROMANIAN TEXTBOOKS WE FIND QUITE HISTORICAL ESTIMATES MATCHED WITH OUR - FOR EXAMPLE, IT IS NOT DISPUTED BULGARIAN CHARACTER OF SAMUIL'S STATE. WIDESPREAD IS THE PARTICIPATION OF ROMANIA IN THE RUSSO-TURKISH WAR /1877 - 1878/. BUT BULGARIAN AND ROMANIAN HISTORIOGRAPHIC INTERPRETATION DISAGREE ON THE ACCESSION OF NORTHERN DOBRUDZHA TO ROMANIA, AS WELL AS "INTEGRATION" OF SOUTHERN DOBRUDZHA AFTER THE BALKAN WARS. IN CONTRAST, AS A GOOD EXAMPLE OF NEIGHBORLY RELATIONS, WE CAN NOTE THE PRESENTATION OF BOOKS IN ROMANIAN CRAIOVA, WHICH SHOWS HOW TO RESOLVE DISPUTED ISSUES BY PEACEFUL DIPLOMATIC MEANS. THE OVERALL IMPRESSION OF THE ATTITUDE OF THE ROMANIAN HISTORIANS TO BULGARIANS EXPRESSED IN THE HISTORY BOOKS IS GOOD. YET WE ARE FAR FROM THE TIME WHEN THEY WILL BE WRITTEN AND TAUGHT GENERAL HISTORY BOOKS OF THE BALKAN PEOPLES.

KEYWORDS: BULGARIAN HISTORY, VLACHS AND BULGARIANS, ROMANIAN HISTORIOGRAPHY ROMANIAN HISTORY, ROMANIAN HISTORY BOOKS, "ROMANIAN SPACE," DOBRUDZHA

Учебниците по история са основните ориентири за изучаване на миналото. В тях систематизирано са представени историческите факти и интерпретацията им. Всеки учебник изпълнява възпитателни функции, които надхвърлят рамките на учебния процес. Преди всичко те трябва да възпитават учениците в дух на хуманизъм и патриотизъм.

Според нас патриотизмът би трябвало да се разглежда като чувство, докато национализмът е по - скоро идеология. Протичащите днес процеси на глобализация изискват съдържанието на основните исторически категории и понятия да бъде ясно очертано. Езикът на историята винаги е конкретен.

В учебниците по история на съседните нам страни откриваме съществени елементи на реалния ни образ като народ и държава. Естествено е необходима смелост и въображение за да се погледнем през очите на своите исторически съседи. От методическа гледна точка е удачно този анализ да бъде насочен към една отделна страна - Румъния.

Странно е колко малко се познават двата съседни народа. Ще се опитаме да анализираме представянето на основни моменти от нашата история в румънските учебници за гимназиалния учебен курс. В този случай неминуемо се сблъскваме със спорни позиции и интерпретации на факти, отнасящи се до произхода и историческата съдба на двата народа.

Съдържателно и хронологично е необходимо първо да бъде разгледан въпросът за произхода на румънския народ, което ще позволи да разберем по-добре румънския поглед върху нашата история.

Общоприета позиция в румънските учебници по история е разграничаването на балкански, молдовски и добруджански „власи”. Спорен е въпросът дали употребата на думата „власи” в кавички не говори за етноним. „Власите на Балканския полуостров са потомци на старо романизирано население. Римското население по време на Римската империя е било едно цяло, простиращо се непрекъснато от Адриатическо море до Черно море и от Северна Трансилвания до Хемус. По време на Великото преселение славянобългарското нападение разсича като клин това население и го разделя. Част от него бяга към южните планини, Балканите, Пинд. Завоевателите абсорбират останалите по местата им и разделят тялото на румънския народ на три клона: дако-румъни в Дакия Траяна, македоно-румъни на юг от Балканите и истро-румъни в полуостров Истрия.”¹

„Власите“ са отбелязани в извори след като през 971 г. Византия завоюва отново голямото пространство отдясно на Долния Дунав. Хронистът Кедрин споменава „власи керванджии” /каруцари/ близо до езерото Преспа. След унищожаването на I-то българско царство император Василий дава през 1020 г. едикт, чрез който „власите от цяла България“ в духовно отношение са подчинени на православния архиепископ на Охрид. Малко по-късно в диоцеза на Охрид е атестиран един епископ на власите. С времето териториите обитавани от власите са познати под името Влахия. Най-забележителни са Голяма Влахия /Мегавлахия/ в Тесалия, Малка Влахия в Етолия и Горна Влахия в Епир. В началото на XII в. власите са потвърдени в полуостров Халкидики, в зоната на Скутари и Ниш, в Западна Тракия по долината на р. Марица и в планината Хемус. В района на София и сега някои селища носят румънски имена - Пасарел /от птица/, Вакарел /от кравар/.

Основавайки се на своите икономически привилегии и на автономния си административен и духовен статус, власите от планината Хемус носят византийска военна служба. Военното им сътрудничество с Византия достига своята кулминация по времето на император Мануил I Комнин /1143 - 1180/. Династията на Ангелите практикува тежък фискалитет и се стреми да премахне румънските автономии на Балканския полуостров. Отношенията между „власите” и Византия се влошават. Нужна е само една искра, за да пламне бунтът. Избухва въстанието на българите. За нас представлява голям интерес как са представени тези събития в румънските учебници.

Какви са българите? В учебника за IX клас в раздела за новите европейски народи се говори за разполагане на българите на юг от Дунава през 681 г. В историческите карти са представени на север от Кавказ и по-късно под ударите на хазарите те се разполагат на юг от Дунав. Във връзка с Великото преселение се обръща внимание и на славяните. Румънските историци почти отричат българското културно влияние и владение, но не могат да отрекат славянския компонент, особено в езиковата област на румънската народност. Подчертава се фактът, че VII в. е свидетел на мащабно заселване на славяните на континента. Тяхната миграция не спъва идването на нови народи, един от които са българите-монголи - по-късно славянизирани. Теорията за асимилирането на българите се споделя и от нашата историческа наука.

¹ Dumitrescu, N. & co. *Istoria romanilor, manual pentrum clasa a XII.* București, 2002.

Любопитно е представянето на посочените исторически събития в учебниците, предназначени за по-долни възрастови групи. В учебника по история за V клас има специален урок – „Първа българска държава.“ Урокът е с достатъчен обем и добре илюстриран. Езикът е кратък, ясен и запомнящ се. В него се казва, че старите българи са по произход един народ от варвари от туранската раса. През IV в. те се намират в района на р. Волга. Под натиска на други народи част от тях бягат и достигат до долното течение на Дунав. През 679 г. под водачеството на Аспарух преминават на юг и подчиняват славяните намиращи се тук. С времето, понеже българите са малко на брой, те са асимилирани от славяните. От тях остава само името на народа, но славяните налагат езика и обичаите.

Типичният подход на румънските автори при представянето на историческия материал може да бъде илюстриран със следния пример: „Известният каган Крум постига много победи срещу византийците и издава законите на своя народ.”² В текста следват Крумовите закони и е зададен въпрос на учениците – „Какво наказание получават българите които нарушават законите?”. Не се споменава за победите на хан Крум над аварите, присъединяването на Трансилвания и за византийските пленници в Отвъддунавска България.

В текста е поместена миниатюра от IX в., която онагледява победите на хан Крум – „Български конници в битка с византийски войници”. На следващата страница в червено каре е отпечатан „Ръкопис румънски с кирилско писмо”. Вижда се текст на старобългарски, който е пояснен по следният начин. „Монасите Методий и Кирил, изпратени от Византия, да научат българите на азбуката кирилица. Азбуката кирилица има голямо разпространение в Европа, сред сърби, руси и българи. Румънците използват тази азбука до XIX в.”³ Според този текст Кирил и Методий са били в България, мнение което присъства и в българската историография и се основава на някои податки в житията на двамата братя. Във всички текстове особено се подчертава връзката между мисията на братята и покръстването на българите. Хронологичните ориентири дадени в учебниците са следните:

- 863 - 865 г. - мисия на Кирил и Методий в Моравия, създаване на славянската азбука.
- 864 г. - приемане на християнството от българският цар Борис /в други източници се споменава годината 865.⁴

В българските учебници годината на покръстването се посочва в диапазона /863 - 866/. Общото впечатление от учебният материал в румънските учебници по история е, че той позволява на учениците добре да се ориентират в историческото време и пространство. Въпреки това остават открити редица въпроси. Такива възникват при разглеждането на румънския ученически Атлас, в който е публикувана картата „Разпространение на християнството”.⁵ Границите на българската държава са посочени само на юг от Дунав. От нея румънските деца научават кой е покръстил българите, но не става ясно кой е покръстил румънците и се създава впечатлението, че това се случило по време на Римската империя.

² Petre, Z. & co. *Istoria, manual pentru clasa a V.* București, 2003.

³ Petre, Z. & co. *Istoria, manual pentru clasa a V.* București, 2003.

⁴ Brezeanu, S. *Istoria, manual pentru clasa a IX.* București, 2002.

⁵ *Atlas istoric scolar.* Cartogtaphia, Romania.

Могат да предизвикат дискусия някои тълкувания на българската история през IX - X век. След Симеон България е в криза, а Византия достига своя апогей при управлението на Македонската династия и най-вече по времето на Василий II /976 - 1025/. Още от 971 г. византийските владения се установяват на Долни Дунав. България, ръководена от цар Самуил, не признава изгубването на тези територии. В 1014 г. българите са разбити на Беласица. 14 000 пленници са ослепени. Цар Самуил умира. Василий II печели името Българоубиец. Българското царство е унищожено в 1018 г. Особеното тук е, че Самуил се признава за български цар за разлика от позициите на други наши съседи, които не са от романската група народи и езици.

От 1018 до 1185 г. започва периодът на византийското доминиране на Балканите. Засилва се влиянието на Византия в православните земи - Сърбия и България, Московска Русия и „румънското пространство“ /геополитически термин, широко разпространен в румънската историография/.

Разглеждайки появата и развитието на Македонската византийска династия, авторите отбелязват, че българското царство е унищожено през 1018 г. То се появява отново под формата на една румънско - българска държава, създадена чрез завоюване под ръководството на Асеневци, които са от румънски произход.⁶ Признава се, че все пак тази държава е наследник на Първото българско царство. Гледната точка на румънските историци заслужава по-обстоятелствен анализ.

Бунтът на братята Петру и Асан /1185 г./ е израз на желанието на власите от планината Балкан за независимост от Византия. С помощта на куманите и румънците на север от Дунав, а по-късно и в съюз с българите, те оказват мащабна военна съпротива на византийската армия. След приключването на военните действия Византия сключва мирен договор с държавата Влахо-България, формирана в севера на Балканския полуостров. В учебника е представен документ от румънския историк Георге Братияну, в който се казва, че гледната точка на българските историци за конфузията относно имената на власите и другите балкански народи е, че там, където византийските извори и хронисти говорят само за власи, ние трябва да разбираме българи.

По времето на Третия и Четвъртия кръстоносен поход новата балканска държава поема международни функции. Третият брат от Асеневци - Калоян /1197 - 1207/ предприема католическа офанзива, за да сплши Византия и получава от папа Инокентий III титлата „крал на власи и българи“. Влашкият елемент заема важно място в държавата. На 8.XI.1204 г. новият крал е бил въведен с папски флаг, с ключ на Св. Петър, с корона и скиптер. По този начин неговата дуалистична държава е легитимирана в международен план. Калоян признава духовното върховенство на Рим.

Влахо-българската държава е заемала територии и на север от р. Дунав, консолидирайки по този начин романизованото население от двата бряга на реката. От този период вероятно датира въвеждането на славянския език като църковен и нараства славяно-българското влияние в организирането на държавата и средновековните румънски институции. Държавата на Асеневци стимулира и разширява политическите и културните връзки с Византия.⁷

⁶ Oane, S., M. Ochescu. *Istoria, manual pentru clasa a IX.* București, 2000.

⁷ Vulpe, A. & co. *Istoria romanilor, manual pentru clasa a VIII.* București, 1999.

Въпросът за характера на Второто българско царство е много интересен и спорен. В румънската историография изрично се подчертава, че в документите от този период винаги се подчертава участието на „власи“. Българските историци в по-голямата си част се придържат към мнението, че понятието „власи“ не е етноним, а социална категория /професионим, означаващ „пастири“/. В общи линии болшинството автори признава българския характер на II-то Българско царство.

През XIV в. Балканите и Европа са обект на османското нашествие. България е разпокъсана и е пред лицето на смъртна опасност. В румънския учебник за VIII клас е описано как е създадена новата държава Добруджа, която естествено има румънски характер /XIV в./. Нейното ядро се намира в Карвуна и обединява група политически формации, които съществуват тук още от X в. Известни са имената на трима нейни водачи - Балик /1346 - 1354/, Добротица /1354 - 1386/ и Иванко /1386 - 1391/. След смъртта на Иванко Мирчо Стари, господар на Царь Ромънския, спасява Добруджа от потисничеството на турците. В резултат на тези събития на румънска територия са формирани три държави - Трансилвания, Царь Ромънския и Молдова. Съществува и една друга държава „ефимерна“ Добруджа, включена през 1388 г. в Царь Ромънския, а от 1417 г. е част от Османската империя. Като цяло в румънската историография има голям интерес към Добруджа и той е свързан с търсене на исторически оправдания за нейното владение.“ Извън Карпатите съществува една румънска политическа формация в Добруджа, водена от жупан Димитрие и Георге.⁸ Посочва се, че това датира от X век.

Експанзията на Отоманската империя нараства, което води до окончателното завладяване на България и Сърбия. Влашките владетели отвъд Дунав продължават борбата срещу турските нашественици. Те имат васален статут, не попадат под пълната власт на султана и това е благоприятно за по-нататъшното развитие на румънските държави. Ако през средните векове българската държава е тази, която оказва благотворно въздействие върху духовния и културния живот на румънците, то след завладяването на България от турците Румъния на свой ред оказва същото въздействие върху българите. Ролята на Румъния за българското Възраждане е добре позната на всеки българин.

В румънските учебници по история е широко застъпен още един важен момент в отношенията между нашите два народа - участието на Румъния в Руско-турската война /1877 - 1878/. Нейният несъмнен принос в активните военни действия, в сраженията при Гривица, Плевен, Видин, Оряхово е представен обективно и е богато илюстриран. Подчертава се, че тази война за Румъния всъщност е война за независимост от Турция. Берлинският мирен договор позволява на Румъния не само да постигне своите национални цели, но и да получи значителни териториални придобивки /част от Добруджа и Делтата на р. Дунав/.

В следващите десетилетия контактите между двете страни непрекъснато се разширяват. Например за нас е важно, че в Букурещ не реагират отрицателно на извършеното през есента на 1885 г. съединение на Княжество България и Източна Румелия. Нещо повече, Румъния отклонява предложението на сръбския крал Милан за съвместни военни действия през Сръбско-българската война от 1885 г.

Подобна е и позицията и по отношение на обявяването на независимостта на България през 1908 г. Отразяването на тези събития в румънските учебници по история

⁸ Dumitrescu, N. & co. *Istoria romanilor, manual pentrum clasa a XII.* București, 2002.

отново се отличава с находчивостта на авторите, което е изключително важно от методическа гледна точка.

Сравняването на българските и румънските учебници по история в съдържателен план разкрива определени различия в подтекста и нюансите при представянето на историческите факти. За пример ще вземем исторически събития от началото на XX век, които са оказали съществено влияние на българо-румънските отношения.

През 1912 г. избухва Първата балканска война. Румъния обявява неутралитет, който според много автори е доста съмнителен. Как са представени тези събития на румънските ученици? „Румъния се интересува от балканските проблеми, защото в тази зона живее многобройна румънска общност. Първата балканска война /1912/ противопоставя България, Сърбия, Монтенегро и Гърция на Турция. Румъния остава неутрална. Следвайки разширение на териториите си България започва военни операции против бившите си съюзници. Стига се до Втора балканска война. Румъния, която воюва за запазване на балканското равновесие влиза в конфликта против България. Мирът се сключва в Букурещ. Избирането на столицата на Румъния за провеждане на мирните преговори показва ролята на Румъния като фактор за равновесие в зоната. Като последица от мира Южна Добруджа е интегрирана в националните граници.“⁹

Прави впечатление наситеността на този кратък текст с геополитически термини, които му придават голяма смислова натовареност. Включването на понятия като „етническа общност“, „балканско равновесие“, „интегриране в национални граници“ на практика съдейства за представянето в синтезиран и разбираем вид на цялостната румънска външна политика. В края на урока с цел затвърдяване и задълбочаване на знанията се прави заключението, че балканските територии са били разделени между Гърция, Сърбия и България. Нито дума за териториите в Южна Добруджа. За сметка на това се привеждат редица статистически данни потвърждаващи претенциите на Румъния. Според тях етническите румънци в Македония са 500 000, а в България живеят 96 502 души. Въз основа на тях се предявяват териториални претенции към България. Не трябва да се забравя, че в румънската историография не се прави разлика между Македония и Югозападна България. Подходът към другите етнически общности е различен. Например, българите в Бесарабия са включени в една обща статистическа група с германци и евреи. Интерпретацията на статистическите данни подкрепя тезите на някои румънски политици. За много от тях не е необходимо да се анексира Македония, нито да се създава самостоятелна румънска държава. Целта им е да се съхрани и гарантира националната идентичност на румънците в тези територии.

Противоположен е подходът на румънската държава спрямо българите в Южна Добруджа в началото на миналия век. „През 1913 г. румънските окупатори затварят българските училища. Въвеждат се редица ограничения за даването на правоспособност на българските учители, а българските ученици е трябвало да държат изпит по румънски език.“¹⁰ Същата тенденция се запазва и дори засилва в годините след края на Първата световна война. За Румъния те са годините на Голямото обединение - към нея са присъединени Бесарабия, Буковина, Трансилвания. Озадачава фактът, че в учебниците никъде не се споменава Южна Добруджа. Обяснението е, че тя просто е „интегрирана“, т.е. тя е изконна румънска територия. Не е случайно, че

⁹ Scurtu, I. & co. *Istoria, manual pentru clasa a XI. Târgoviște*, 2000.

¹⁰ Радославова, Л. *Южна Добруджа в българската история*. Варна, 2005.

в учебника за 12 клас данните за етническия състав на Румъния от този период не регистрират съществуването на българско малцинство. Десетилетията на романизиране на българите, на колонизиране на български области от румънски преселници са изиграли своята пагубна роля за много българи. В голяма част от тях е изградено румънско национално самосъзнание. В момента, според официални данни, българите в Румъния са около 12 000 души.

Не бива да се премълчават опитите за посегателство от страна на Румъния към българската територия, население и история. Тактично, но със завидно постоянство, в румънските учебници се обосновава правото на Румъния да владее определени български територии. Внимание заслужават усилията относно Добруджа - било то Южна или Северна. В исторически план се търсят основания още от времето на дакогетите, на Бурбиста и Децебал, на различни войводи и жупани, на Мирчо Стари. Теоретически тези претенции са очертани в геополитическите рамки на концепцията за т.нар. румънско пространство /spațiul romanesc/. В румънската историография и учебници винаги се говори за история на румънския народ, а не на румънската държава. Интересен и спорен е въпросът с Второто българско царство или т.нар. Влахо-българска империя на Петру и Асан. Той е неудобен не само за учители и ученици, но и за двете историографии. Необходимостта от по-задълбоченото му изследване е очевидна.

Нашите два народа са по-близки, отколкото ни се струва на пръв поглед. Учебниците ни също си приличат по много неща. Ако някои румънски учебници бъдат преведени на български, с някои малки уговорки биха могли да ни служат и в едно стандартно българско училище. Много от историческите оценки съвпадат напълно. Добър пример в това отношение е начинът на представяне в румънските учебници на т.нар. Крайовска спогодба. На 7.IX.1940 г. е подписана българо-румънска спогодба, с която Румъния ни връща Южна Добруджа. Това е един справедлив акт, извършен по мирен, дипломатичен път. Той показва как трябва да се разрешават спорните въпроси между съседи. Най-добре е когато това става без арбитри.

За всеки народ е характерно преживяването на определена историческа неудовлетвореност. На нейна основа се формират негативни оценки за най-близките исторически съседи и те понякога прерастват в открита агресивност. Не малък принос за това имат учителите и официалните учебници по история. Балканските народи имат богата и превратна историческа съдба - размяна на територии, населения, изселвания и преселвания. На тази основа са изградени редица предубеждения, нагласи и дори митове за „другите“. Ролята на съвременната историческа наука е да съдейства за тяхното преодоляване чрез изграждането на конструктивни, насочени към бъдещето, концепции за историческия път на отделните народи. Първата стъпка може да бъде направена чрез преосмислянето на митовете за „коварните съседи“, за „удара с нож в гърба“ и пр. В това отношение румънските учебници по история могат да ни послужат за пример. Реализирайки своята национална доктрина, спазвайки един умерено дозиран национализъм, те не хулят своите съседи, а просто преследват и в голяма степен постигат своите възпитателни и национални цели.

Общото впечатление от отношението на румънските историци към българите изразено в учебниците по история е добро. Историческите събития са представени като цяло коректно, леко, без излишно напрежение и агресивност. Липсата на излишен патос, целенасочено търсената отмереност и точност на израза в учебниците прави добро впечатление. Буди безпокойство фактът, че сравнението между румънските

и българските учебници по история не е в наша полза. Под влияние на определени културни фактори голяма част от техните учебници и пособия са създадени по френски образци. Това поставя въпроса за това как ние използваме чуждият издателски и дидактичен опит при реализиране на нашите национални образователни програми.

Понякога румънските автори придърпват общата балканска черга към себе си, но това може да се отдаде на любовта им към красотата и величието, към пъстротата на нашата българска историческа завивка. Тенденция, на която не е чужд нито един историк. Тя се откроява ясно дори и при най-беглия и повърхностен сравнителен анализ на учебниците по история. Не трябва да забравяме, че все още сме далеч от времето, когато ще бъдат написани и преподавани общи учебници по история на Балканските народи.

REFERENCES

1. *Atlas istoric scolar*. Cartogaphia, Romania, 2000.
2. Brezeanu, S. 2002: *Istoria, manual pentru clasa a IX*. București, 2002.
3. Dumitrescu, N. & co. 2002: *Istoria romanilor, manual pentrum clasa a XII*. București, 2002.
4. Oane, S., M. Ochescu. 2000: *Istoria, manual pentru clasa a IX*. București, 2000.
5. Petre, Z. & co. 2003: *Istoria, manual pentru clasa a V*. București, 2003.
6. Scurtu, I. & co. 2000: *Istoria, manual pentru clasa a XI*. Târgoviște, 2000.
7. Vulpe, A. & co. 1999: *Istoria romanilor, manual pentru clasa a VIII*. București, 1999.
8. Radoslavova, L. 2005: *Yuzhna Dobrudzha v bulgarskata istoriya.*, Varna, 2005